

*випускник історико-філологічного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука*

Т.В.ОПАНАСЮК

*завідувач кафедри історії України
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука, к.і.н., доц.*

ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

Анотація. У статті розглядається життєвий шлях, педагогічна, науково-педагогічна, науково-організаційна діяльність доктора педагогічних наук, професора, академіка, засновника Міжнародного економіко-гуманітарного університету в Рівному Степана Якимовича Дем'янука.

Ключові слова: Степан Дем'янух, педагогіка, наука, Міжнародний економіко-гуманітарний університет, Рівне.

Аннотация. В статье рассматривается жизненный путь, педагогическая, научно-педагогическая, научно-организационная деятельность доктора педагогических наук, профессора, академика, основателя Международного экономико-гуманитарного университета в Ривном Степана Якимовича Демьянука.

Ключевые слова: Степан Демьянух, педагогика, наука, Международный экономико-гуманитарный университет, Ривне.

Annotation. This article deals with the autobiography pedagogical, scientific and organizational activity of Doctor of Pedagogical Science, Professor, Academician of Stepan Demianchuk, the founder of International University of Economics and Humanities in Rivne.

Key words: Stepan Demianchuk, pedagogy, science, International University of Economics and Humanities, Rivne.

Сьогодні, як і раніше, Україна намагається підтримувати імідж освіченої, інтелектуально розвиненої нації. Створюються нові типи навчальних закладів, апробуються нові методики викладання, змінюються підходи, методи і прийоми роботи з учнями і студентами, пишуться нові посібники і підручники, в яких по-новому осмислюються ті чи інші ідеї.

Більше десяти вищих навчальних закладів існує в Рівненській області. Чільне місце серед них займає Міжнародний економіко-гуманітарний університет, оскільки це був перший самостійний вищий навчальний заклад недержавної форми власності в регіоні. Появі такого закладу освіти слід завдячувати Степану Якимовичу Дем'януку. Це визначна постать в освітянському просторі не лише волинського регіону, а й усієї України.

Степан Якимович належав до того типу людей, котрі самовідданою працею примножують культурні здобутки рідного народу. Це було непросто - він належав до покоління людей, яким довелося народитися у міжвоєнний період, пройти фронтові шляхи. У той же час, всі його вчинки свідчать про неординарність, непересічність його особистості.

С.Дем'янух був педагогом, який рухався тільки вперед. Йому, незважаючи ні на що, вдалося досягти своєї мети - зробити знання пріоритетом, перспективою розвитку тих мікросоціумів, до яких він належав. Життя і діяльність вченого належить двом епохам, кожна з яких сформувала систему певних поглядів та

пріоритетів. З одного боку - колективістська навчально-виховна модель, з іншого - особистість як фокус навчально-виховного процесу.

І радянський період, і період української незалежності були насиченими для С.Дем'янчука, як вчителя, директора, викладача, декана, професора, проректора. Лише у другій половині свого життя йому вдалося реалізувати свою мрію - на початку 1990-х рр. був створений перший у західному регіоні вищий навчальний заклад нового типу. Цей заклад існує та успішно розвивається вже понад 17 років, а ім'я його засновника закарбовано не лише на меморіальній дошці, а й у серцях викладачів і колег С.Я.Дем'янчука.

З малого починається історія більшого. Історія кожного регіону - це невід'ємна частка минулого України. Кожен вищий навчальний заклад - це своєрідна мікро-державка, яка має власну історію - від витоків до сучасності. Завдяки Степану Дем'янчуку історія вітчизняної освіти поповнилась ще одним літописом - літописом Міжнародного економіко-гуманітарного університету.

Громадська позиція С.Дем'янчука відрізнялася з-посеред інших своїм миролюбним підґрунтям. Він належить до когорти реформаторів, новаторів. Вчений, перебуваючи у постійному пошуку нового, оптимального, намагався підняти авторитет освіти. Степан Якимович був науковцем-ерудитом, який освоював різні наукові сфери. Тому у своєму дослідженні ми намагатимемось розкрити його постать, його діяльність з різних сторін.

Метою нашої статті є спроба комплексного підходу до оцінки наукової і громадської діяльності Степана Дем'янчука в контексті української історії ХХ ст.

Значна частина педагогічної і науково-педагогічної діяльності С.Дем'янчука належить радянському періодові, тому для її реконструкції ми залучили джерела 1950-1980-х рр., зокрема матеріали Державного архіву Житомирської області, публікаціями в газетах «Радянська Житомирщина», «Червоний прапор», журналі «Радянська школа» та ін. У дослідженні використано автореферат дисертації С.Дем'янчука на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук, ряд публікацій у «Віснику РЕП», монографії вченого, його доповіді на міжвузівських та міжнародних науково-практичних конференціях, опрацьовано збірники громадських читань «Я голосую за мир» та ін.

Використані джерела і література допомагають глибше розкрити постать педагога і вченого, його наукову і громадську діяльність, з'ясувати його позицію, погляди, коло проблем, яке він досліджував. Використану літературу можна поділити на дві групи.

По-перше, це праці самого С.Дем'янчука. Степан Якимович цікавився десятками проблем. Але були серед них провідні, яким він присвятив усе життя. Зокрема, це ідейно-політичне виховання, проблема перебудови фізичного виховання, патріотичне виховання, трудова діяльність учнів. В останні роки вчений глибше досліджував проблему виховання підростаючого покоління на ідеях миру. До розв'язання будь-якої проблеми С.Дем'янчук застосовував комплексний підхід, не обмежуючись одним кутом бачення. Проблематика досліджень Степана Дем'янчука залишається актуальною, адже попри ідеологічну заангажованість, вченому вдалося підійти до нагальних питань освіти і виховання з позицій новаторства.

Що стосується публікацій про вченого, то вони, як правило написані у другій половині 1990-х років. Здебільшого автори статей акцентують увагу на діяльності Степана Якимовича, яка була пов'язана зі створенням РЕП-МЕГУ [20; 24; 25]. На жаль, мало відомостей про С.Дем'янчука як декана педагогічного факультету Рівненського державного педагогічного інституту ім. Д.З.Мануїльського [23], наукового керівника двох з половиною десятків дисертацій. Лише в одній статті

була спроба систематизувати наукову спадщину вченого [19], але, на жаль, вона і досі залишається малодослідженою.

Виклад основного матеріалу. Степан Дем'янчук народився 30 грудня 1925 року у бідній селянській родині в с. Орепи Новоград-Волинського району, що на Житомирщині. Степан Якимович був п'ятою дитиною в сім'ї [20]. Народився він у неспокійний час - якраз розпочинався процес радянської «модернізації» України з такими його складовими як колективізація, голодомор, масові репресії.

Про голод Степан Якимович згадував на схилку віку: «Я добре пам'ятаю, як на полях і вулицях села валялися мертві люди, здохлі корови, коні. Юрбами біля трупів чатували з гарчанням озвірілі собаки... Дітей влаштовували в дитячі ясла. У 1932 р. на прохання мами голова колгоспу прийняв мене і меншого брата у дитячі ясла» [8, с.8-9].

Семирічну освіту С.Дем'янчук здобув у рідному селі. Він був здібним учнем, постійно тягнувся до знань. «Я змалечку мав бажання вчитися, - акцентував пізніше Степан Якимович. - Коли у п'ятому класі батько приніс мені пачку олівців, яке це було для мене щастя - справжнє щастя!.. З дитинства звик працювати над книгою. Це приносило і приносить мені задоволення» [8, с.8-9].

У 1937-1938 рр. с. Орепи, як і тисячі інших сіл і міст у СРСР, пережило трагедію «великого терору». Близько двох десятків мешканців села в цей час були заарештовані, 11 з їх числа-розстріляні. Серед них українці, поляк, єврей, німець, за родом занять - в основному колгоспники, були й інші - завідувач аптекою, сторож, одноосібник, домогосподарка [21, с.467, 633; 22, с.235, 402, 403, 428, 534, 548, 549, 572]. За свідченням С.Я.Дем'янчука, був репресований, як «ворог народу» також його батько, лише в 1950-х рр. він реабілітований [8, с.9].

Згодом - війна. «Настало 22 червня 1941 р., - знову звернемося до спогадів С.Дем'янчука. - Я тоді саме закінчив сьомий клас і пішов працювати в колгосп їздовим. А потім прийшли німці. Пригадую, як страшно вони вели себе з українцями: розстрілювали, вшали, гвалтували,забирали молодь у Німеччину» [8, с.13].

На фронт пішов добровольцем, маючи лише вісімнадцять років. Воював у складі третього Білоруського фронту, визволяв Білорусію та Прибалтику. Після важкого поранення під Кенігсбергом та лікування в госпіталі повернувся додому. Пішов на фронт «здоровим добровольцем, а до мами відправили інвалідом II групи» [9, с.5]. За бойові заслуги Степан Якимович нагороджений орденами Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки, медалями «За відвагу», «За героїчний штурм і взяття Кенігсберга», «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні» [23, с.3].

Після війни у С.Дем'янчук остаточно обрав свій фах - вчителювання. Як зазначає К.Кізуб, Степан Якимович прийшов на роботу у школу «у вицвілій фронтовій гімнастерці за направленням військкомату» [18]. У спогадах академіка знаходимо: «Як виписували з госпіталю, то у довідці зазначили: «має спеціальність бухгалтеря». За сім днів дороги все передумав і вирішив - буду вчителем» [9, с.5].

У повоєнний період головним завданням в галузі народної освіти була відбудова мережі навчальних закладів - шкіл, училищ, вузів. У 1950 р. їх кількість досягла довоєнного рівня, але водночас не могла задовольнити потреб, що зростали. В Україні більшість школярів навчалися в ледь пристосованих до занять приміщеннях, що не відповідали елементарним вимогам. Хронічно бракувало шкільного обладнання, підручників, зошитів. Особливої гостроти набула потреба забезпечення шкіл кваліфікованими вчительськими кадрами.

Правляча партія прагнула перетворити школу у знаряддя збереження і посилення свого контролю над учнівською молоддю; відбувалась русифікація шкільної освіти. У 1958 р. була проведена шкільна реформа, згідно якої, поруч з

українською, вводилася для вивчення російська мова. «Ліберальна» хрущовська реформа передбачала право батьків вибирати мову навчання для своїх дітей. Однак було багато й позитивного, зокрема, в 1953 р. впроваджено обов'язкове семирічне навчання; за рахунок вечірніх та заочних відділень у першій половині 1950-х років збільшується контингент студентів.

Вчительський шлях Степана Дем'янчука проліг від рідного села Орепи до інших сіл Ярунського (нині Новоград-Волинського) району. У 1945-1948 рр. вчорашній фронтовик працював військовим керівником Орепівської семирічної школи. Молодий педагог вважав, що потрібно використовувати нові форми, методи і прийоми навчання, щоб традиційний урок початкової військової підготовки став цікавим для учнів. Тому він вітав появу військово-спортивних ігор.

У 1948-1952 рр. вчителював у с. Гурки Ярунського району. Паралельно з вчителюванням Степан Якимович навчається: у 1946-1949 рр. він закінчив Житомирське педагогічне училище (чотири курси за три роки); у 1950-1952 рр. - Бердичівський учительський інститут (три курси - за два роки); після цього впродовж трьох років здобував освіту в Житомирському державному педагогічному інституті ім. Івана Франка.

У 1953 р. Степана Якимовича призначають директором Кам'янської семирічки, яка згодом реорганізована в Токарівську середню школу. Важка «спадщина» дісталася молодому директору: обшарпаний шкільний будинок під солом'яною стріхою, невпорядковане подвір'я, «сліпенькі» гасові лампи. Однак головною проблемою виявилась плінність кадрів. У виступі на серпневій вчительській нараді 1953 р. попередній директор школи, відповідаючи на закид про «слабкий контроль», зазначив, що впродовж навчального року в школі змінилося 12 математиків, багато вчителів у декретних відпустках, і підсумував: «Кого я контролюватиму?». На що інспектор райвно зауважив: плінність кадрів «зумовлена не привітливим ставленням з боку керівника школи» [13, арк.77-80].

Беручий характер нового директора, його господарська жилка проявилися відразу: почали впорядковувати шкільне приміщення, на подвір'ї спалахнула різнокольорова веселка квітів, поруч зі школою виблискувала теплиця. В звіті Ярунського райвно за 1953-1954 навчальний рік Кам'янська школа згадана серед тих закладів освіти, що домоглися кращих наслідків у навчальній роботі, а С.Дем'янчук відзначений у числі керівників, які «систематично, вдумливо здійснювали внутрішкільний контроль» (впродовж навчального року директор відвідав 285 (!) уроків) [14, арк.11, 32].

Через два роки тепер вже Токарівська середня школа під керівництвом С.Дем'янчука була визнана кращою в районі за наслідками навчально-виховного процесу. Директор С.Дем'янчук ініціює спорудження шкільної електростанції, яка освітлює все село, пасіки, фруктового саду. Токарівські школярі допомагають колгоспові (збирають гусінь, курячий послід, металолом), отримують перші місця на районних конкурсах художньої самодіяльності [15, арк.4-5, 26, 35].

На серпневій вчительській нараді 1956 р. С. Дем'янчука запрошують до президії. У виступі він зупинився на труднощах у впровадженні політехнічної школи (відсутність навчальних програм, інструментів, дійової допомоги виробничників). Гостро прозвучало директорське слово на захист вчителя: великий робочий день, перевантаження, формалізм, у тому числі через необхідність складання щоденних планів (друковані плани відсутні). Насамкінець С.Дем'янчук заявив - досвідчені вчителі в Токарівській школі складати щоденні плани не будуть, що викликало переполох райвно [16, арк.38зв-39].

Виступаючи на наступній серпневій нараді 1957 р., С.Дем'янчук називає «майстрів педагогічної справи» зі своєї школи, які «гарно поєднують навчальну та виховну роботу». Завдяки їх зусиллям написана історія села Токарева, діяла електростанція і радіовузол, виходила радіогазета. Прозвучав з вуст директора й такий несподіваний, як для радянської виховної системи, факт: учнівський гурток художньої самодіяльності організував платні виступи в районі і за його межами (Берездів, Хвощівка), а за отримані кошти було організовано екскурсії до Житомира й Києва, премійовано кращих учнів. По-громадянськи сміливо, покликавши на допомогу рішення XX з'їзду компартії, С.Дем'янчук піддав критиці міністерство освіти, академію педнаук, обласний інститут удосконалення вчителів за перевантаження учнів, «які працюють до 14 год. на день». «Чому лише в нашій республіці існують екзамени в школі? - поставив запитання директор Токарівської школи. І сам же відповів: - Я вважаю, що в нашому міністерстві сидять боягузи, що бояться нововведень». Ще гостріше прозвучала критика С.Дем'янчука на адресу місцевої й районної номенклатури: «Загальновідомо, що коли хтось з керівних товаришів у відпустці, то до нього ніhto не має діла. Чому до вчителів, коли вони у відпустці, ставиться вимога (та ще й з окриками) працювати фізично. Я вважаю це ненормальним» [17, арк.4-5].

Загалом виступ С.Дем'янчука на вчительській нараді 1957 р. за принциповістю, громадянськістю, масштабом постановки і розуміння освітянських проблем суттєво перевершив виступи інших промовців, включно з секретарем райкому КПУ І.Мошківським.

У 1957-1958 навчальному році, за допомоги місцевого колгоспу, було побудоване нове приміщення Токарівської середньої школи [12, арк.77]. Незабаром С.Дем'янчук переведений на посаду директора Ярунської школи, де працював з 1962 по 1965 рр. [20].

Впродовж своєї директорської праці в якій тільки іпостасі не довелося побувати Степану Якимовичу: був класним керівником, викладав українську мову, історію в середніх класах, а згодом і в старших. Будні сільського життя педагогічного і учнівського колективу школи він постійно намагався урізноманітнити новаторством, дослідницько-пошуковою роботою, до якої залучав усіх - і вчителів, і учнів [11, с.19].

С.Дем'янчук мав невичерпний запас енергії, ентузіазму, захоплення, весь віддавався улюбленій роботі. Кожна подія, кожна нова справа була ініційована саме ним. Директора школи можна було побачити на кролефермі, в теплицях, на шкільних ділянках, на заготівлі торфу, за виготовленням торф'яних горщиків. Він працював на полях учнівської виробничої бригади під час внесення купромету. Разом з учнями виготовляв та розставляв дерев'яні щити для снігозатримання. Обмолочував зернові біля комбайну та молотарки [11, с.19].

Степан Якимович до кожного мав власний підхід, вмів слухати і допомагати. Як згадує Юрій Дем'янчук, «середніх шкіл у Новоград-Волинському районі на той час було небагато. А тому в Токарівській середній школі, з ініціативи її директора С.Я.Дем'янчука, було організовано гуртожиток, де діти з віддалених сіл могли проживати для того, щоб навчатись. Налагоджено було і харчування. Для повоєнного часу таке нововведення було суттєвим, адже давало можливість найбільш бідним дітям здобувати освіту» [11, с.20].

С.Дем'янчук дбав про моральне та естетичне виховання своїх учнів, колег. Заохочував їх брати участь в озелененні подвір'я школи, центру села: «Степан Якимович змалечку кохався у квітах і висаджував їх скрізь, де довелося працювати: біля кожної сільської школи у рідному Новоград-Волинському районі, на клумбах під вікнами деканату педагогічного факультету, якому присвятив чверть століття невтомної праці» [1, с.5].

Водночас Степан Якимович був суворим екзаменатором, вимогливим не лише до учнів, а й до себе і до своїх колег. Директорство в Яруні він розпочав

незвично-після першої педради запропонував вчителям написати диктант. Адже, за його словами, «справжній вчитель починається зі знання рідної мови. Треба сказати, що не всі витримали цей іспит, але кожен зрозумів: потрібно постійно вдосконалювати себе, інакше ти не маєш права вчити дітей» [8, с.19].

Велику увагу С.Дем'янчук приділяв позакласній та позашкільній роботі. Власним прикладом заохочував дітей до праці, занять спортом. Чимало його учнів з теплою згадують «Табір на колесах». Суть його полягала в тому, що влітку кожного року група з 25 кращих учнів на спеціально обладнаному автомобілі подорожувала територією СРСР. Подорож тривала один місяць. Маршрут пролягав Західною Україною, Білорусією, Прибалтикою, Росією. За час подорожі відбувалось багато цікавих зустрічей, екскурсій, спортивних змагань [11, с.20].

До керівництва школою директор-новатор намагався залучити й самих вихованців, зокрема зусиллями учнів, з допомогою громадськості села вдалося збудувати новий, сучасний стадіон [10, с.12-13]. У школі СДем'янчука працювала кіностудія. Як згадує син Юрій, «на той час кіностудія була рідкістю. А в нас вона працювала. Більше того, кінофільми, які знімали і створювали учні, займали досить високі місця на кінофестивалях» [11, с.20]. За один рік створені учнівські фільми «Шкільні будні», «Мрія здійснилася», «Зорі сходять», «Так робити не слід» [18].

Директор школи дбав про якість шкільної освіти - заохочував вчителів підвищувати свою кваліфікацію, займатися науковою діяльністю. Щоб власним прикладом сприяти фаховому росту колег, розробив чимало проблемних тем, зокрема, «З досвіду морального виховання засобами мистецтва», «Виховання любові до праці в сім'ї».

Окрім морального виховання, дбав про фізичний розвиток своїх вихованців. У школах Токарева і Яруня СДем'янчук провів експеримент, до якого залучив школярів. Виступаючи у 1961 р. у Миколаєві на республіканських педагогічних читаннях з фізичного виховання, він поділився власним досвідом і знайшов схвалення. Суть експерименту полягала в тому, щоб закріпити спортсменів-розрядників за молодшими класами для проведення уроків фізичного виховання. Старшокласники також брали активну участь в позакласній роботі - фізкультурні перерви, масові спортивні ігри, шкільні спартакіади, фізкультурні свята [5]. Сам директор школи не був байдужим до спорту, мав розряд з баскетболу, часто виступав суддею на учнівських змаганнях.

С.Дем'янчук жив у постійних пошуках нового. Як тільки перша людина полетіла у космос - було організовано гру, яка називалася «Зоряний рейс». Як наслідок, відбулась зустріч учнів Ярунської школи з космонавтами В.Терешковою та В.Биковським [11, с.21].

Активна пошуково-дослідницька робота сприяла тому, що директор школи всерйоз став до наукової праці. В 1959 р. його було зараховано до аспірантури Московського державного педагогічного інституту ім. В.І.Леніна. Вступ до аспірантури був логічним продовженням життєвого шляху, обраного СДем'янчуком [11, с.21].

25 листопада 1965 р. Степан Якимович захищає у Москві дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Повернувшись до рідної школи, відчув прохолоду з боку деяких своїх колег. За їх спиною стояло керівництво району, яке вирішило позбутися «незручного» директора. СДем'янчук залишив Ярунську школу і став директором Андріївської середньої школи Червоноармійського району на Житомирщині. Почав заново згуртовувати однодумців. У результаті - через деякий час завуч цієї школи Н.А.П'ятківська стала кандидатом педагогічних наук [11, с.22].

Степан Якимович був класичним представником трудової інтелігенції. Не в тому розумінні, яке було закладене в Конституції СРСР, а в тому, що будучи ви-

сокоосвіченою людиною, ніколи не цурався чорнової роботи [11, с.24]. Для заняття науковою працею в селі існували труднощі об'єктивного характеру, зокрема, віддаленість від бібліотек, наукових центрів. Останнє С.Дем'янчук компенсував великою кількістю періодичних видань, які передплатував. Постійно слідкував за педагогічною пресою і багато сам публікувався в освітянських виданнях. Пропускав через себе величезний обсяг інформації, причому різнопланової. Він міг на достатньо компетентному рівні вести розмову з істориком, фізиком, психологом, педагогом, біологом та представниками інших професій [11, с.25]. Гордістю С.Дем'янчука стала сімейна бібліотека [7, с.25].

3 травня 1966 р. кандидат педагогічних наук С.Дем'янчук розпочав працю в Рівненському педагогічному інституті: старший викладач, доцент (1968 р.), після присудження в 1979 р. наукового ступеня доктора педагогічних наук - професор (1981 р.) кафедри педагогіки і психології [2, с.72]. Простий і скромний викладач відразу завоював авторитет у колег по роботі та серед студентської молоді [23, с.3]. Упродовж 1972-1997 рр. він незмінний декан педагогічного факультету цього ж вищого навчального закладу. У 1993 р. С.Дем'янчука обрали дійсним членом Міжнародної педагогічної академії (м. Москва), у 1995 р. - дійсним членом Академії педагогічних і соціальних наук.

1 вересня 1993 р., в період становлення незалежності України, вчений разом зі своїми колегами створив вищий навчальний заклад нового зразка. З того часу він працював на посаді першого проректора Міжнародного економіко-гуманітарного університету, завідувача кафедри педагогіки.

У творчому доробку професора С.Дем'янчука понад 300 наукових праць. Серед основних: «Виховання старшокласників на ідеях миру в позакласній роботі» (1995 р.), «Виховання молоді на ідеях миру в системі роботи школи і вузу» (1998 р.). Вчений створив наукову школу з проблем педагогіки миру. Підготував 28 кандидатів педагогічних наук і 2 докторів педагогічних наук [2, с.72].

С.Дем'янчук був ініціатором руху «Педагоги за мир та взаєморозуміння», здійснював наукове керівництво лабораторією «Виховання учнівської молоді на ідеях миру в навчально-виховному процесі школи і вузу», розробив систему виховання учнівської та студентської молоді на ідеях миру, був організатором Всеукраїнських учнівських громадських читань «Я голосую за мир», створив єдиний в Україні Музей Миру.

За педагогічну діяльність отримав чисельні відзнаки, зокрема «Відмінник народної освіти УРСР», «Відмінник народної освіти СРСР», медаль А.С.Макаренка.

Лише декілька місяців не дожив Степан Якимович до свого 75-річчя. В.Глускін зазначав, що життя та творча діяльність академіка, професора, доктора педагогічних наук С.Я.Дем'янчука були прикладом вірності школі, дітям, молоді. Все своє свідоме життя він присвятив жорсткій самодисципліні праці, напруженому пошуку та самореалізації творчих ідей, в яких була вся суть його як подвижника та реформатора освіти, що випереджував час, не втрачаючи почуття реальності [3, с.7].

Джерела і література

1. Басараба В. Школа академіка С. Дем'янчука / В.Басараба 7/ Вісник РЕГ. - 2001 - №13. - 1 січня.

2. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку Рівненська область / Ред. рада вид.: В.Г.Кремень (гол.) [та ін.]; Редкой, тому: Р.М.Постоловський (гол.) [та ін.]. - К.: Знання України, 2010. - 383 с.

3. Глускін В. Він вчив любити Батьківщину / В.Глускін // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. 36. наук, праць. - Рівне: Ліста, 2001. - С. 7-8.

4. Дем'янюк С. Допомога старшокласників у фізичному вихованні молодших школярів / С.Дем'янюк // Радянська школа. - 1961. - №4.
5. Дем'янюк С. Перебудова фізичного виховання в початкових класах / С.Дем'янюк // Республіканські педагогічні читання з фізичного виховання. Видання об'єднаної НДІП УРСР. - 1961. - 27 жовтня.
6. Дем'янюк С. Юнарії (Про роботу шкіл області по військово-патріотичному вихованню учнівської молоді) / С.Дем'янюк // Червоний прапор. - 1970. - 22 вересня.
7. Дем'янюк С. Общие методы воспитания / С.Дем'янюк // Педагогика школы. - К.: Радянська школа, 1973.
8. Дем'янюк С. Уроки мого життя / С.Дем'янюк. - Рівне: Термі, 1998. - 30 с.
9. Дем'янюк С. Уроки мого життя / С.Дем'янюк // Вісник РЕГ. — 2000. - №12. — 25 жовтня.
10. Дем'янюк С. Керівництво самообслуговуванням в школі / С.Дем'янюк. - Ярунь, б. р. - 70 с.
11. Дем'янюк Ю. Про мого батька / Ю.Дем'янюк // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. 36. наук, праць. - Рівне: Ліста, 2001. - С. 19-29.
12. Державний архів Житомирської області (далі - ДАЖО), ф.2723, оп.3, спр.55 (Матеріали соціалістичного змагання за кращу підготовку шкіл області до 1958/1959 н.р.).
13. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.81 (Матеріали серпневої наради 1953 р.).
14. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.89 (Звіт Ярунського РВНО про роботу шкіл за 1953-1954 н.р.).
15. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.110 (Річний звіт РВНО, 1955-1956 н.р.).
16. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.111 (Матеріали серпневої наради вчителів 1956 р.).
17. ДАЖО, ф.Р-3601, оп.1, спр.120 (Матеріали серпневої наради 1957 р.).
18. Кізуб К. Вчитель, вихователь, друг / К.Кізуб // Радянська Житомирщина. - 1963. - 17 травня.
19. Пабат Я. Наукові праці С.Я.Дем'янюка/Л.Пабат // РЕГ. -2000,-№12. -25жовтня.
20. Петько Т. Сторінками життя вченого Степана Якимовича Дем'янюка / Т.Петько // Фонд Музею Миру МЕРУ.
21. Реабілітовані історією. Житомирська область: У 7 книгах. - Кн. 1. — Житомир: Полісся, 2006. - 724 с.
22. Реабілітовані історією. Житомирська область: У 7 книгах. — Кн.2. - Житомир: Полісся, 2008. - 768 с.
23. Сокол Г. Наснага / Г. Сокол // Червоний прапор. - 1984. - 25 серпня.
24. Соколович М. Університет його імені упевнений поступ у майбутнє / М. Соколович // Вісник РЕГ. - 2003. - №21-22. - 1 жовтня.
25. 10 років: наша історія // Вісник РЕГ. - 2003. - №20. - 1 березня.

УДК 37.013.42

І.Ф. ЛИЗУН

**асистент кафедри іноземних мов
Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного
інституту ім. Тараса Шевченка**

КАРТИНА СВІТУ ДІТЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Резюме. У статті розглядається проблема трудової міграції та її вплив на психологічний розвиток та картину світу дітей трудових мігрантів у процесі соціалізації.

Ключові слова: трудова міграція, сім'я, соціалізація, картина світу.

Резюме. В статье рассматривается проблема трудовой миграции, а также ее влияние на психологическое развитие и картину мира детей трудовых мигрантов в процессе социализации.

Ключевые слова: трудовая миграция, семья, социализация, картина мира.

Summary. This article deals with problem of working migration and her influence with psychical development and world pictures of working migrants' children in process of socialization.

Key words: working migration, family, socialization, world picture.